

22. 7. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Parodie a jeho právní úprava v autorském zákoně ve světle aktuální judikatury

V nedávné době proběhl spor mezi spolkem Greenpeace Česká republika s energetickou společností ČEZ. ČEZ vytvořil reklamní video, ve kterém se prezentoval jako zodpovědný podnik vůči životnímu prostředí. Na tento spot reagoval Greenpeace tým, že na svém facebookovém profilu zveřejnil upravenou verzi videa, do kterého přidal záběry zničených lesů a také spot doplnil informacemi, že ČEZ svou činností škodí životnímu prostředí. ČEZ se proto rozhodl soudně bránit, až se věc dostala v lednu letošního roku před Ústavní soud.

Jak parodii vnímá současné právo a jaké jsou hranice pro využití jiných děl za účelem parodie?

Implementace úpravy parodie

Úvodem je třeba zmínit zakotvení parodie v českém právu. Česká republika na základě směrnice EU[1] v roce 2017 implementovala do autorského zákona zákonnou licenci pro užití díla pro parodii i karikaturu, a to do § 38g autorského zákona (dále „AZ“). Novelou z roku 2022 pak přibyla ochrana také pro pastiš.

V souvislosti s tím je třeba připomenout tzv. tříkrokový test podle § 29 odst. 1 AZ pro volné užití díla. Zásah do výlučného práva autorského je možný pouze v případech stanovených zákonem (zde zákonná licence pro parodii) a zároveň takové užití nesmí narušovat běžný způsob užití díla. Nakonec je nutné, aby se užití díla nedotýkalo oprávněných zájmů autora.[2] Tím však zůstává nedotčena možnost bránit se proti zásahům do příslušných práv prostřednictvím ochrany proti nekalé soutěži, ochrany osobnosti apod.

Ač pojem parodie zákon nedefinuje, podle rozhodnutí Soudního dvora EU ve věci Deckmyn a Vrijheidsfonds VZW proti Heleně Vandersteen a dalším, „...podstatné znaky parodie jsou, že evokuje existující dílo a přitom se od něj zřetelně liší a že je komická nebo ironická. Pojem „parodie“ ve smyslu tohoto ustanovení nemusí splňovat podmínky, podle kterých by parodie měla vykazovat původní osobitost jinak než skrze zřetelné odlišnosti od parodovaného původního díla, měla by být racionálně připsatelná jinému autorovi než samotnému autorovi původního díla, měla by se týkat samotného původního díla nebo by měla uvádět zdroj parodovaného díla.“[3]

Spor ČEZ a Greenpeace Česká republika

Výše uvedený spor nakonec vyústil v žalobu u Městského soudu v Praze, ve které se ČEZ domáhal zdržení se neoprávněného zásahu a také toho, aby se Greenpeace za tento zásah omluvil. Soud uvedl, že upravený spot není novým dílem a nelze jej tedy chránit jako zákonnou licenci. Podle soudu se jednalo o zneužití původního díla s cílem poškodit ČEZ. Svým rozsudkem proto nařídil, aby Greenpeace od dalšího jednání upustil a omluvil se za své konání.[4]

Proti takovému rozhodnutí se Greenpeace bránil odvoláním k Vrchnímu soudu v Praze, který tento rozsudek změnil tak, že žalobu zamítnul, neboť shledal, že upravený spot je parodií (s odkazem na zmíněné rozhodnutí Soudního dvora EU). Spot je ironický vůči původní reklamě, otáčí původní

význam videa a Greenpeace výslovně k příspěvku uvedl, že se jedná o upravený spot. Podle Vrchního soudu je tak zřejmé, že parodie představuje boj za zdravější životní prostředí, které má ČEZ svými emisemi narušovat. Soud zároveň uvedl, že v posuzované věci jde zároveň o ochranu svobody slova.[5]

ČEZ neuspěl ani s následným dovoláním u Nejvyššího soudu, který jej usnesením zamítl, neboť zákonná licence se dle jeho názoru (oproti názoru dovolatele) podle § 38g AZ bude vztahovat také na práva s autorským právem související, v tomto případě práva výrobce zvukově obrazového záznamu. Dle názoru Nejvyššího soudu se tak zákonná licence vztahuje nejen na samotné vytvoření parodie, ale také na pozměnění existujícího audiovizuálního díla vložím nových záběrů a jeho následném užití v takto pozměněné podobě. [6]

ČEZ se nakonec obrátil až na Ústavní soud, kdy v ústavní stížnosti namítal porušení práva k výsledkům duševní činnosti a také porušení práva na soudní ochranu, neboť Nejvyšší soud se dopustil nepřijatelné normotvorby soudů, když licenci pro parodii (která se vztahuje na autorské právo) rozšířil také na práva související s právem autorským.

Ústavní soud ve svém nálezu uvedl, že rozšíření zákonné licence i na práva s autorským právem souvisejícím je sice soudcovským rozšiřováním práva, ale ne každé takové rozšiřování je automaticky zakázáno. Lze tak činit zejména, jestliže to vyžaduje účel zákona, systematická souvislost či základní princip právního řádu. Nejvyšší soud své rozhodnutí řádně odůvodnil, a to s odkazem na to, že zákonodárce se při přijetí zákonné licence inspiroval zahraniční úpravou, kde je zákonná licence upravená i pro práva související, a navíc se jedná o eurokonformní výklad. Ústavní soud tak uzavřel, že odchýlení se od výslovného znění zákona je v uvedeném případě přípustné.

Ústavní soud následně zdůraznil, že svobodu projevu považuje za základ demokratického právního státu, čemuž odpovídá i řada judikátů Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého satira přispívá svobodné výměně názorů, avšak jakýkoliv takový zásah je třeba vždy podrobit přísným kritériím.

Ne každé vyjádření lze proto považovat za přijatelnou formu vyjádření v demokratické společnosti. Z judikatury ESLP lze uvést případy podněcování k nenávisti a diskriminaci menšin nebo antisemitismu, přestože byly satirické.[7] Takovou formu (a v takové míře) satiry či parodie nelze v žádném případě chránit jako svobodu projevu.

Nález Ústavního soudu je poměrně zajímavý také tím, že v jeho závěru jsou citovány úryvky z knih Umberta Eca i Václava Havla. Ústavní soud celou věc uzavřel tak, že je zřejmé, že cílem Greenpeace, spolku na ochranu životního prostředí, bylo upozornit na dopady činnosti ČEZ na životní prostředí, z upraveného spotu je jednoznačné, že se jedná o parodii a zejména se jedná o věcnou kritiku, nikoliv kupříkladu výzvu k agresi či jinému překročení pravidel slušnosti. V tomto případě byla svoboda projevu nadřazena majetkovým zájmům. Ústavní soud tak svým nálezem ústavní stížnost zamítl a dal za pravdu spolku Greenpeace Česká republika.[8]

Závěr

Jak bylo již uvedeno, je třeba zdůraznit důležitost uměleckých děl, a to včetně parodií, neboť jsou neodmyslitelně spjata s demokratickou společností. Humor i ironie jsou nutnou součástí každého společenského dialogu. Dochází zde k výměně názorů, která je tolik nezbytná pro rozvoj společnosti. Ruku v ruce je však zmínit, že *„Ti, kteří vytvářejí, vykonávají, rozšiřují nebo vystavují umělecká díla, přispívají k výměně idejí a názorů, což je neodmyslitelné od demokratické společnosti. Umělci a ti, kteří propagují či rozšiřují jejich díla, však nejsou imunní před možností, že jejich právo na svobodu projevu, zakotvené v čl. 10 odst. 2 EÚLP, bude omezeno.“*[9] Vždy bude tak docházet ke střetu dvou

ústavněprávních hodnot či práv, jejichž poměrování bude úkolem soudů.

Závěrem lze citovat náleží Ústavního soudu: „Lze dodat, že humor, satira a parodie jsou životodárné, a to nejen v běžném životě, nýbrž i v životě veřejném, protože dokáží snižovat společenské napětí.“

Mgr. Marek Bartoš

PPS advokáti s.r.o.

Velké náměstí 135/19
500 03 Hradec Králové

Tel.: +420 495 512 831-2

Fax: +420 495 512 838

e-mail: pps@ppsadvokati.cz

[1] čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice 2001/29/ES ze dne 22. 5. 2001 o harmonizaci určitých aspektů práva autorského a práv s ním souvisejících v informační společnosti

[2] CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. § 29 [Uplatnění výjimek a omezení, volná užití a zákonné licence]. In: CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. Autorský zákon. 6. vydání

[3] Rozsudek ze dne 3. 9. 2014 – věc C-201/13 DECKMYN A VRIJHEIDSFONDS

[4] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25. 1. 2021, č. j. 32 C 7/2019-159

[5] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24.3.2022, č.j. 3 Co 54/2024-214

[6] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.7.2023, sp.zn.23 Cdo 2403/2022

[7] Rozsudek ESLP ze dne 16. 7. 2009 ve věci Féret proti Belgii č. 15615/07 či rozsudek ze dne 20. 10. 2015 ve věci M´Bala proti Francii č. 25239/13

[8] Nález Ústavního soudu ÚS I. ÚS 2956/23 ze dne 10.1.2024

[9] Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. 4. 2004

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)